

Висновки. Отже, проблема особистості набуває сьогодні найважливішого значення для українського суспільства. Особливо це стосується особистості майбутнього вчителя, яка визначає стан освіти. Саме від професійно-педагогічної спрямованості особистості та її професійної підготовки, широти інтересів і громадянської позиції певним чином залежать результати соціально-економічного та духовного розвитку суспільства, вигляд поколінь молоді, що вступають у самостійне життя.

Література

1. Аринин А.Н. Личность и общество: духовно-нравственный потенциал / А.Н. Аринин, Б.И. Коваль, Т.Б. Коваль. – М. : Соверо-Принт, 2003. – 368 с.
2. Бердяев Н.А. Философия свободного духа / Н.А. Бердяев. – М., 1994. – С. 306.
3. Вехи. Из глубины : приложение к журналу “Вопросы философии”. – М., 1991. – С. 10.
4. Кант И. Сочинения / И. Кант. – М., 1996. – Т. 6. – С. 351.
5. Маркс К. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – изд. 2-е. – М. : Политиздат, 1968. – Т. 46. – Ч. 1. – С. 214.
6. Плеханов Г.В. Избранные философские произведения / Г.В. Плеханов. – М. : Госполитиздат, 1956. – Т. 2. – С. 308.
7. Юнг К.Г. О психологии восточных религий и философии / К.Г. Юнг. – М., 1994. – С. 45.

ЛЕОНЕНКО Н.А.

ФОРМИ ВИРАЖЕННЯ ВИМОГ ТА ЇХ ВИХОВНИЙ ПОТЕНЦІАЛ

Зміст і методика вимогливості – важлива проблема практики виховання. Хто є носієм вимог і в якій формі вони виражаються – ці питання постійно ставлять собі педагоги, які розпочинають свою педагогічну діяльність з її різнобічністю та неповторністю. Висока вимогливість потрібна не лише дітям, вона потрібна й самому вчителю. Справжній педагог має бути беззаперечно вимогливим, перш за все, до самого себе. У зв'язку з політичною кризою в нашій країні сьогодні гостро відчувається занепад моралі, розгубленість, недовіра і невіра в майбутнє не лише серед старшого покоління, а й серед молоді. Тому для того, щоб підвищити і закріпити свідому дисципліну і порядок, покращити підготовку молодого покоління до життя, необхідно підвищити культуру педагогічної вимогливості, привести її у відповідність із завданнями виховання дітей, з вимогами самого життя. З цією метою вчителю потрібно глибоко усвідомити значення і роль вимогливості в загальній системі засобів виховання, добре знати, що і як вимагати, досконало володіти методикою вимог. Отже, вищесказане і пояснює актуальність цієї проблеми.

Мета статті – розглянути і проаналізувати форми вираження вимог і їх вплив на виховання та розвиток дітей.

Свого часу А.С. Макаренко говорив, що ми не вміємо висувати вимоги до учнів. Справедливість цього зауваження беззаперечна і сьогодні. Як показує практика, багато вчителів, особливо початківців, мають не зовсім чітке уявлення про те, як правильно висловити наказ, зробити зауваження, розпорядитися, щоб учень підкорився вимогам.

А.С. Макаренко був першим, хто в педагогічній теорії і на практиці по праву оцінив роль вимогливості у вихованні дітей. Саме ним викладені основи цього розділу педагогічної науки. У своїх художніх педагогічних творах і, в першу чергу, в “Педагогічній поемі”, А.С. Макаренко описав основні форми методу вимог. Ідеї макаренської методики були розвинуті першим дослідником його досвіду І.Ф. Козловим. Цій проблемі були також присвячені книги Т.Є. Коннікової “Організація колективу у школі” (1957), Т.Д. Лейченкова “Дисципліна в школі і вимог-

ливість вчителя” (1963), В.А. Крутецького та Н.С. Лукіна “Виховання дисциплінованості у підлітків” (1960).

Педагогічна вимога – це метод педагогічного впливу, за допомогою якого вчитель викликає і стимулює, припиняє чи гальмує певні дії дітей, виявляючи у них ті чи інші якості.

“Коли б хто-небудь запитав, якби я зміг у короткій формулі визначити сутність мого педагогічного досвіду, я відповів би, що якомога більше вимог до людини і якомога більше поваги до неї...”, – писав А.С. Макаренко [1, с. 133]. Саме ця “макаренівська” формула розкриває сутність мети використання вимоги як методу. Висхідною категорією в цьому разі є розвиток особистості, її здібностей, умінь, таланту і формування духовних якостей. Поняття “вимога” нерідко сприймають як поняття “дисциплінування”. Звичайно, вимога і дисципліна – поняття взаємопов’язані, але не тотожні. Вимога є основою дисципліни. Це поєднання вимог до особистості та поваги до неї – не дві різні речі, а одне й те саме. Й інші вимоги, що їх ми ставимо до дитини, виявляють повагу до її сил і можливостей. Це повага не до чогось зовнішнього, що стоїть поза суспільством, до приємного і красивого, це повага до товаришів, які брали участь у нашій спільній праці, у нашій спільній роботі, це повага до діяча [2, с. 35].

Як кожному педагогічному явищу чи процесу, вимозі властивий розвиток. Це шлях від диктаторської вимоги керівника до вільних вимог кожної особистості на фоні вимог колективу. Процес розвитку методу вимоги можна розглядати відповідно до стадій розвитку колективу.

Вимоги, висловлені у безапеляційній (авторитарній) формі, більш властиві *першій стадії* розвитку колективу. Далі черга прямих вимог, які висувуються рішучим тоном, що не визнає заперечень, і в чіткому словесному формулюванні містять чітку вказівку того, які дії і як мають виконувати діти. Для більшості прямих вимог характерне те, що вони є позитивними, тобто не забороняють, а навпаки, зумовлюють конкретні позитивні дії. Залежно від потреби посилити вимогу можлива ціла гама відтінків, яка підкреслюється інтонацією, силою голосу, мімікою.

Друга стадія розвитку вимоги – коли біля вихователя згуртувалось ядро активістів, які свідомо підтримують вимоги педагога, і через них здійснюється відповідний педагогічний вплив. Це етап зародження стосунків на демократичних засадах.

Третя стадія розвитку вимоги – це вимога колективу, коли вона здійснюється вільно, коли кожен вихованець вимогливий до себе. Саме на цьому етапі розвитку вимоги, як вважав А.С. Макаренко, “...буде простір для розвитку теорії моралі...” [4, с. 182–183]. До основних форм висування вимог можна зарахувати: наказ, розпорядження, заборону, зауваження, натяк, погрозу, осуд, пораду, прохання, побажання, попередження, стимулювання, довіру, схвалення. Розглянемо і проаналізуємо кожну окремо.

Наказ – безапеляційна і наказова форма, яка передбачає невідкладне виконання вимог; *заборона* – категорична вимога, виражена в негативній формі; *розпорядження* – загальна вимога вчителя до учня або колективу.

А.С. Макаренко вважав вимогу, виражену в прямій і рішучій формі, основою дисципліни. Наказ, розпорядження і заборона виключають роздуми щодо їх виконання. Вимоги в категоричній і в прямій формі необхідно висувати в тому разі, коли навмисне порушується дисципліна, свідомо не виконуються правила поведінки.

Педагог не повинен зловживати прямими і категоричними вимогами. Інакше дуже сильна форма їх вираження не дасть позитивних результатів.

Більш простою і легшою формою вимог є *зауваження*. Воно зазвичай використовується у тих випадках, коли порушення було допущено ненавмисно. Іноді корисно зробити зауваження, не називаючи прізвища учня. Але не кожен вчитель може використовувати цю форму вимоги. Вона застосовується на уроках авторитарних педагогів, коли учні переконані в тому, що вчитель все помічає, і таке переконання надає ще більшої внутрішньої сили вимозі.

Опосередковані вимоги (порада, прохання, довіра, схвалення) відрізняються від прямих тим, що стимулом до дії стає вже не стільки сама вимога, скільки спричинені нею психологічні чинники: переживання, інтереси, прагнення самих дітей.

Вимога-порада – це форма апеляції до свідомості вихованця, переконування його в доцільності, корисності, необхідності пропонованих педагогом дій. Використовувати її потрібно там, де є необхідні умови для цього: повага дитини до думки педагога і здатність її зрозуміти, повірити в доказовість, правильність думок радника.

Вимога-довіра. У народі говорять, що вона “окрилює”. І там, де між дітьми і педагогами склалися душевні товариські стосунки, діти завжди високо цінують довіру старших і віддячують за неї добросовісним ставленням до справи.

В умовах сучасної школи стимулюється знайома, посиljena для вихованців діяльність. Особливо часто в ролі вимоги-довіри виступає почесне і доцільне доручення, що викликає в дітей переживання поваги до них вихователя, думку якого вони цінують. Тому важливою умовою застосування цієї форми впливу є гуманні, теплі, дружні стосунки педагога з учнями.

Вимога-прохання – це один із дієвих і найпоширеніших засобів впливу. Прохання є формою впливу співробітництва, взаємної довіри і поваги між людьми. А.С. Макаренко говорив, що прохання тим і відрізняється від інших видів звернення, що воно дає дитині повну свободу вибору” [4, с. 403].

Вимога-натяк – майже непомітна збоку, хоча й часто вживана форма вимоги. Характерним для неї є не лише те, що діти мають розуміти вчителя з півслова. Головне в натяку – його роль спонукання, що приводить у дію вже сформовані якості дітей. Натяк використовується здебільшого тоді, коли достатньо незначного впливу, щоб викликати бажану реакцію вихованця. Інша особливість цього засобу полягає в широких можливостях “секретної” форми впливу на учня. Адже таке звернення вчителя зрозуміле тільки двом: йому і вихованцеві. Виражається така вимога у міміці, жесті, погляді, риторичному запитанні.

Вимога-схвалення – це лагідне слово, ключ до закритих душ. Схвалення, похвала, вчасно висловлена вихователем, є потужним стимулом діяльності дітей (такі форми вимоги використовуються як і засоби стимулювання). Схвалення діє успішно в тих випадках, коли діти досягають певних успіхів під час виконання завдань учителя чи за своєю ініціативою виконують корисні дії. У них виникає прагнення ще раз пережити відчуття радості, задоволення. Схвалення заохочує, надихає дитину на більш успішні дії, нерідко виступає в ролі навіювання дитині тих якостей, якими вона має володіти.

Вимога-осуд – це негативна оцінка педагогом певних дій дитини, яка відіграє роль гальма щодо небажаних вчинків, водночас це заохочення до позитивних змін в її поведінці. Осуд не слід часто використовувати до одного й того самого учня, оскільки в такому разі засіб не просто втрачає свою силу, а й шкідливо впливає на розвиток особистісних відносин педагога й учня.

Вимога-погроза – умовна вимога. Це дуже потужний засіб впливу на дітей. І тому застосовувати його слід нечасто й уміло. Така вимога має бути насамперед

педагогізованою, тобто продуманою ним так, щоб не заподіяти дитині зла, не завдати душевного болю, не викликати почуття страху, пригнічення. Погроза повинна мати на меті добро, і воно має так чітко виявлятися, щоб дитина відчула його сама і створила компромісну ситуацію.

Отже, ми дійшли **висновку**, що найкращі вчителі не сліпо і не стихійно вибирають форму вираження вимог, а швидко та всебічно оцінюють атмосферу й індивідуальні та вікові особливості учнів, характер вчинку і його мотиви. Вибір залежить від особистісних якостей характеру самого вчителя. Якщо він володіє здатністю впливати на учнів, він не повинен зловживати категоричними формами вимог, щоб запобігти сліпому підкоренню їм.

Вибір форми вимог – справа важка і потребує творчого підходу. Найбільшого ефекту у вихованні вчитель досягає, якщо володіє всіма формами вираження вимог. Беручи до уваги конкретні обставини, ситуації, у вимозі вчителя можуть поєднуватися наказ, заборона, прохання, натяк, побажання й інші форми вимог.

Література

1. Макаренко А.С. Методика організації виховної роботи / А.С. Макаренко . – 186 с.
2. Макаренко А.С. Педагогічна поема / А.С. Макаренко. – К. : Рад. шк., 1973. – 453 с.
3. Ушинский К.Д. Педагогические идеи / К.Д. Ушинский. – М. : Знание, 1971. – 437 с.
4. Лозова В.І. Теоретичні основи виховання і навчання / В.І. Лозова, Г.В. Троцько. – Х. : ОВС, 2002. – 400 с.

ЛЕОНТЬЄВА О.Ю.

ОСВІТА ДОРΟΣЛИХ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ НЕПЕРЕРВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ В ДАНІЇ

Сьогодні в Україні професійній підготовці фахівців приділяється велика увага не лише у зв'язку з її першочерговою роллю у підвищенні якості національних трудових ресурсів, а й у зв'язку з тим, що вона значно впливає на індивідуальні перспективи кожної людини в соціально-економічних умовах, що постійно змінюються. У цьому контексті зростає важливість створення відкритої системи неперервної професійної освіти, яка, ґрунтуючись на вітчизняних засадах, враховувала б світові тенденції та особливості навчання професійних кадрів. Такий підхід до підготовки фахівців у професійних закладах має два позитивних моменти:

- сприяння зростанню ефективності отримуваних знань і навичок завдяки розширенню бачення перспектив майбутньої професії на тлі світового досвіду;
- забезпечення умов для створення, розширення і поглиблення кооперації та міжнародного партнерства у сфері неперервної професійної освіти.

Неперервну освіту ми визначаємо як структурну й організаційну композицію освітньої системи (охоплення освітою всього життя людини). Неперервна освіта – це всі форми і типи освіти, які отримує особистість після завершення традиційної освіти. Це постійний процес, що складається з трьох основних етапів освіти: дитяча, юнацька і для дорослих.

Що стосується неперервної професійної освіти, то вона “охоплює етапи підготовки особистості до свідомого професійного самовизначення у дошкільний період, навчання у загальноосвітньому закладі, у позашкільній діяльності, здійснення вибору конкретної професії, професійного навчання, адаптації на виробництві, реалізації особистого потенціалу в професійній діяльності, особистих новоутворень і деформації у професійній та постпрофесійній діяльності” [3, с. 18].